

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2017|055 VAN 19 OKTOBER 2017

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN VEREECKEN ORGEL IN DE SINT-PIETERSBANDENKERK IN ZWALM (DIKKELE), NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 11 SEPTEMBER 2017

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 19 oktober 2017 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 11 september 2017 een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over de voorlopige bescherming als monument van het Vereecken orgel in de Sint-Pietersbandenkerk in Zwalm (Dikkele). De VCOE spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de bescherming met name (a) het ministeriële besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het beschermingsvoorstel.
2. De commissie formuleert een aantal algemene bemerkingen met betrekking tot voorliggende beschermingsdossier:
 - a) Het dossier betreft het orgel van de Sint-Pietersbandenkerk van Dikkele, deelgemeente van Zwalm. De kerk van Dikkele is niet beschermd, maar maakt deel uit van een beschermd dorpsgezicht.

In het kerkenbeleidsplan dat in oktober 2016 - na het akkoord van de bisschop - door de gemeenteraad van Zwalm werd goedgekeurd, wordt aangegeven dat de Sint-Pieterbandenkerk in aanmerking komt voor herbestemming.¹ Naar aanleiding van het opstellen van het kerkenbeleidsplan, werd door de Provincie Oost-Vlaanderen voor elk van de Zwalmse kerken een 'kerkenportret' opgemaakt.² Het kerkenportret schetst een uitgebreid beeld van het gebouw en onderzoekt onder meer de toekomstige behoeften en mogelijkheden inzake neven – of herbestemming. Concrete plannen inzake herbestemming zijn er momenteel nog niet, maar het kerkenportret geeft wel enkele aanzetten inzake nieuwe functies voor het gebouw.

De commissie betreurt dat met voorliggend beschermingsvoorstel het traject naar herbestemming van de parochiekerk wordt doorkruist. De kerkenbeleidsplannen – een instrument dat werd ingeschreven in het onroerenderfgoeddecreet - vormen een belangrijke schakel in de ontwikkeling van een toekomstvisie op de vele parochiekerken in Vlaanderen. Het is voor de commissie dan ook niet aanvaardbaar dat het beschermingsdossier op geen enkele manier verwijst naar het Kerkenbeleidsplan, noch naar het kerkenportret.

¹ Kerkenbeleidsplan Zwalm, 2016, p. 22-23.

² Provincie Oost-Vlaanderen (auteur: Lobke Peeters), 2016, 'Contextualisering, nevenbestemming of herbestemming van de kerkgebouwen van de Zwalmse Kerken in functie van een vooronderzoek tot valorisatie, medegebruik en nevenbestemming of herbestemming van de kerkgebouwen',

Als voorbeeld wijst de commissie erop dat in het kerkenportret melding wordt gemaakt van een inspectie van monumentenwacht (inspectiedatum 22/02/2012) waarin gewezen wordt op de noodzaak voor dringende behandeling tegen zwammen ter hoogte van het doksaal. Deze problematiek wordt echter niet opgenomen in het beschermingsdossier onder punt 1.4 fysieke toestand van het onroerend goed.

- b) Daarnaast stelt de commissie vast dat het inhoudelijk dossier onvoldoende overtuigend en een aantal contradicties bevat.

Onder punt 2.1 van het inhoudelijk dossier worden de erfgoedwaarden geëvalueerd. Bij de evaluatie van de artistieke waarde wordt het orgel beschreven als een *“gaaf bewaard, representatief voorbeeld van het oeuvre van Petrus Joannes Vereecken”*. Bij het historisch overzicht (punt 1.2.): *“Het is onduidelijk wanneer, maar later (na het bouwjaar 1870) werd de dispositie van het orgel aangepast naar romantische smaak. Deze transformatie doet afbreuk aan de opzet van het oorspronkelijke orgel omdat hierbij enkele onlogische functiewijzigingen bij bepaalde registers werden doorgevoerd om meer grondtonige registers te bereiken. Ook werden pijpen verplaatst en werd de windvoorziening vernieuwd.”* Daarenboven wordt erop gewezen dat een register van het instrument ontbreekt en sommige registers onvolledig zijn.

Het inhoudelijk dossier gaat in punt 3.2. in op de bijzondere voorschriften. Het dossier stelt: *‘Omdat het onroerend goed dat is beschermd een orgel bevat dat deel uitmaakt van de bescherming...’*. De commissie kan deze formulering niet ondersteunen en benadrukt dat de bescherming louter het orgel omvat en de kerk uitdrukkelijk is uitgesloten van de bescherming.

De bijzondere voorschriften schrijven tevens voor dat de zakelijkrechthouders en gebruikers verplicht zijn om gerestaureerde, bespeelbare orgels regelmatig te bespelen. De commissie merkt op dat de kerk nog niet onttrokken is aan de eredienst. De zakelijkrechthouder is aldus de kerkfabriek van deze kerk en de parochie is de gebruiker. De kerk wordt echter vandaag niet meer gebruikt voor de eredienst. Uitgaande van de ontwikkelingsperspectieven in het kerkenbeleidsplan, is de kans dat een restauratiedossier wordt opgesteld en na restauratie het orgel regelmatig zal bespeeld worden in het kader van de eredienst klein. De richtlijnen met betrekking tot het regelmatig bespelen, zijn – gegeven deze context - bovendien veeleisend.

- c) Tot slot wijst de commissie erop dat de beheersdoelstellingen in artikel 3 van het ministerieel besluit suggereren dat de huidige context van het instrument onvoldoende garanties biedt op een duurzaam behoud: *‘de bescherming beoogt het behoud van het uitzicht, de bespeelbaarheid, de klank en de technische kenmerken van het historisch orgel. Hierbij wordt in het bijzonder verwezen naar de bestaande verwarmingsinstallatie, waarvan het gebruik schadelijk is voor het orgel, en naar het overmatig vocht in de torenruimte.’*

3. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een ongunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van het Vereecken orgel in de Sint-Pietersbandenkerk in Zwalm (Dikkele).

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter